

Проф. др Јовица Тркуља

Правни факултет Универзитета у Београду

АНТИНОМИЈЕ ДЕМОКРАТИЈЕ И ЉУДСКИХ ПРАВА НА ПРАГУ XXI ВЕКА *

У овом раду аутор настоји да осветли противречне процесе остваривања демократије и људских права у савременом свету. Тежиште је на идеологизацији демократије и људских права, на критици мита-идолопоклонства демократије и мита-идолопоклонства људских права. Он прво указује на антиномије демократије и људских права у земљама у транзицији. У њима је у недостатку неопходних друштвено-историјских претпоставки за либерално-демократску конституцију друштва, форму новоуведених демократских институција убрзо попунила стара садржина – национализам са ауторитарним обележјима. На другој страни су антиномије глобализације демократије и људских права, јер се иза заводљиве реторике и дивинизације демократије и људских права крију интереси најмоћнијих светских сила и геостратешки циљеви међународних чинилаца. На тај начин, људска права су се на прагу XXI века нашла у процепу између светле будућности и непријатних изненађења повампирене прошлости. Стога, критика мита демократије и људских права као идолопоклонства веома је значајна. Јер, она успева да осветли противречну ослобађајућу/поробљавајућу природу демократије одн. људских права и глобализације.

Кључне речи: Демократија; Људска права; Земље у транзицији; Глобализација; Идеологизација и идолопоклонство; Антиномије.

* Текст је део рада на пројекту „Правни капацитет Србије за европске интеграције”, који се ради на Правном факултету Универзитета у Београду, уз новчану потпору Министарства науке Републике Србије.

1. УВОД

Крајем XX и почетком XXI века, истовремено са отварањем нових процеса и хоризоната људских права, демократије и прогреса у свету, јачали су и процеси доминације, ауторитаризма у свету и могућности пада у „ново варварство“. Последњих година те противречне тенденције су се поравнале, као језичци на историјској ваги, и до те мере заостриле да се актуелна повесна ситуација с правом карактерише као време поновног ушанчавања и прегруписавања, као време које ће историчари потврдити као судбинско и пресудно. При томе, све су разложније песимистичне оцене да се после вала одушевљења који је запљуснуо свет након пада Берлинског зида 1989. и универзализације либералне демократије савремени свет нашао на оној тачки са које се или превладавају његове битне границе, или он ретардира у нове диктатуре и тоталитаризам. Другим речима, епохална дилема је да ли ће светскоисторијски процес глобализма резултирати глобализацијом демократије и људских права или глобализацијом тоталитаризма.

Уместо очекиваног „краја историје“ и универзализације либералне демократије, нашли смо се у беспућу историје. Двадесети век смо испратили са злим слутњама и стрепњом од своје будућности као повампирене прошлости. Јер, као што примећује Хабермас, наша будућност је негативно запоседнута. На прагу XXI столећа оцртава се застрашујућа панорама угрожавања општих животних интереса и основних људских права.

У овом раду аутор настоји да осветли противречне процесе остваривања демократије и људских права у савременом свету. Тежиште је на идеологизацији демократије и људских права, на критици мита-идолопоклонства демократије и мита-идолопоклонства људских права. Он упозорава да се иза заводљиве реторике и дивинизације демократије и људских права крију интереси најмоћнијих светских сила и геостратешки циљеви међународних чинилаца. На тај начин, људска права су се на прагу XXI века нашао у процепу између светле будућности и непријатних изненађења повампирене прошлости.

2. ЈАРАМ НЕЗРЕЛОСТИ КАО ОСВЕТА ИСТОРИЈЕ – АНТИНОМИЈЕ ЗЕМАЉА У ТРАНЗИЦИЈИ

Два века након Француске револуције, са падом Берлинског зида срушио се преко ноћи европски реалсоцијализам. У ноћи из-

међу 9. и 10. новембра 1989. године, пао је Берлински зид, тај застрашујући симбол биполарне поделе света, идеолошке искључивости и нетрпеливости. Његовим уклањањем чинило се да је револуционарни талас који је 1789. кренуо из Француске најзад допловио до средњеевропског Истока, доносећи велике наде. Очекивало се, пре свега, да ће он докрајчити двовековни процес освајања слободе и демократије започет у време великих грађанских револуција. Тај процес, чију је окосницу чинила модернизација и демократска конституција друштва био је у социјалистичким земљама залеђен и упрегнут у „јарам незрелости“ (Кант) патријархалне заједнице.

Сломом реалног социјализма као после процеса хибернације, процеси конституисања модерног демократског друштва оживели су и наставили да живе тамо где су насилно прекинути. При томе, ослобођење од јарма незрелости и стега патријархалног друштва, тек је на почетку. То „ослобађање историје“ и „повратак у (модерну) историју“ добија у низу земаља у транзицији све више облике „освете историје“, јер изгледа да не може избећи онај исти пут којим је Запад давно прошао, пут етничко-верских и грађанских ратова.

У скупини од тридесетак земаља у транзицији на једном полу је неколико земаља (Чешка, Словенија, Мађарска, Пољска и Словачка) које су успешно савладале трансформациону рецесију и већ увелико уживају тековине модерног демократског друштва. Међутим, на другом полу су земље у којима се транзиција због рата, етничко-верских и политичких сукоба, нашла на странпутици пред амбисом новог тоталитаризма (БиХ, Србија, Црна Гора, Македонија, Албанија, Белорусија и азијске републике бившег СССР-а). Између ових полова су земље са скромним резултатима и великим социјално-економским и политичким проблемима (Балтичке републике, Русија, Украјина, Румунија, Бугарска, Хрватска).

Иако су генерализације искустава земаља у транзицији дубиозне, могуће је издвојити један круг проблема који су до сад битно обележили транзицију у земљама јужне и источне Европе.

1. *Негативно наслеђе и конкретно-историјски услови* земаља у транзицији кључне су детерминанте њихове трансформације. Они разоткривају велика противречја и проблеме у економском, социјалном и националном животу ових друштава, мноштво конфликта који их распињу између ауторитарног (старог) и демократског (новог) поретка. Заједнички именоватељ тих друштава је

неуспела модернизација, тј. модернизација без модерности која је суспендовала два кључна фактора: политичку партиципацију и економску личну иницијативу – грађанина и предузетника. Последица је демократија без демоса и грађанина.

2. *Усуд економске неразвијености*. Друштвене и политичке борбе крајем осамдесетих година драстично су погодиле економије ових земаља. Оне нису досегле ДБП и примања средњих и нижих слојева од пре 1989, те се боре за елементарно преживљавање. То је неповољно тло за демократију, али је плодно за ауторитарну власт и репресију.

3. *Проблем субјекта транзиције*. Социјалне снаге и политички субјекти који су рушили стари поредак, очито нису довољни и способни за демократску конституцију новог. Јер, у новоформираним опозиционим блоковима релативно је мало субјеката који су објективно упућени на изградњу демократског друштва.

4. *Национализам као политичка технологија*. Битна димензија ових друштава је национализам који је брзо освојио политички и идеолошки простор, те поново оживео посустали систем моћи политичких олигархија. На тај начин, успостављена је делотворна симбиоза између национализма и ауторитарних снага, која је велика препрека за демократију. Јер, народ у смислу етноса постао је наддетерминанта друштвених процеса. Људска права и слободе замењени су слободама и правима нације. Раст националне моћи плаћен је слабљењем човека појединца. Последица су сецесија и стварање нових држава које постају етнички све хомогеније и мање. „Наша земља је мала, али је наша. Локални барјак вије се на киповима наших великана“ (Ћ. Конрад).

5. *Хибридни карактер политичког система*. Земље у транзицији налазе се у некој врсти интерегнума. Новоформирани политички системи су својеврсни хибрид: споља посматрано, они поседују сва обележја либерално-демократског поретка, али у погледу садржине они су ауторитарни. Супротно дечијој бајци о царевом оделу, овде ново уставноправно рухо постоји, али уместо цара у њему је урођеник нације, поданик.

6. *Слабости демократије*. У друштвима у транзицији посебно су дошле до израза слабости преовлађујућих типова демократије (плуралистичке, квазикомпетитивне): свевлашће већине, манипулација путем медија и избора, просечност, осредњост, једнообразност, конформизам и сл.

7. *Противречност и неизвесност транзиције*. Транзиција се остварује као нови облик развоја друштва с пуно странпутица, тако да су остварени резултати крајње противречни. Отуда, неизвесно је да ли ће њен исход бити демократски или ауторитарни поредак, улазак у модерно друштво или пад на предграђанске облике егзистенције и доминације.

8. *Рачији ход и инволуција друштва*, јер се освајање демократије одвија кроз оштре социјално-политичке конфликте и етничко-верске борбе. Хобсово схватање природног стања „рата свих против свију“ у којем је човек човеку вук, овде је иновирано до стања у коме је народ народу вук.

9. *Одсуство демократске политичке културе* која почива на толеранцији и дијалогу између различитих политичких оријентација. То су друштва у којима је борбеност и хероизам најчешћа замена за демократске преговоре, аргумент снаге за снагу аргумента, узурпација за легитимна правила процедуре итд.

10. *Изневерене наде и очекивања*. Првобитну еуфорију и велике наде од „револуције 1989“ убрзо је сменило свеопште отрежњење и резигнирано мирење с проблемима које су оставили претходни режими и невољама управљања кризом.

У целини посматрано, посткомунистичка транзиција је много сложенији и дуготрајнији процес него што се у почетку чинило. Драматични крах ауторитарног поретка јесте крах „старог режима“, али не и крах старог друштва које се, за разлику од режима, не може брзо променити у демократско цивилно друштво. Зато, неопходно је еуфорији и нереалним очекивања од „демократске револуције“ супротставити трезвено размишљање о начелним тешкоћама, парадоксима и невољама транзиције. Упркос свој буци и галами након пада Берлинског зида. „посткомунистичких револуција“ и промена у земљама у транзицији, десила се само закаснела „надокнађујућа револуција“ (Хабермас) – надокнађивање пропуштеног развоја и срицање првих лекција из модерне политичке историје.

3. АНТИНОМИЈЕ ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ ДЕМОКРАТИЈЕ И УНИВЕРЗАЛИЗАЦИЈЕ ЉУДСКИХ ПРАВА

Данас би се, изгледа, могло писати о новом бауку који је крајем XX века почео да кружи планетом. То је баук глобализације. И тај баук (као и онај у којем су писали Маркс и Енгелс 1848) иза-

зива најразличитија реаговања, готово свих значајнијих идејно-културних струјања и друштвено-политичких кретања у Европи и свету. Глобализација је реч која је драматично обележила дух времена у освиту новог миленијума и која никога не оставља равнодушним. На једном полу су они који у њој виде „свитање нове зоре човечанства“ и најзад пронађени пут у овоземаљски рајски врт. На другом полу је све више оних код којих реч „глобализација“ изазива висцералну одвратност, који у њој виде новог светског бехемота – апокалиптичну пошаст света.

Питање глобализације поделило је економисте, политичаре, научнике, филозофе, чак и римокатоличку цркву. На једној страни су они који истичу да је глобализација попут реке коју ништа и нико не може да заустави. За њих је неспорно да у свету постоји прогрес, како научни тако и технолошки, културни и економски који нико не може оспорити. Напредак богатих земаља и његова глобализација може само да помогне земљама трећег света у развоју.

Њима насупрот су они који о глобализацији говоре као о „Фаусту модерног доба“ и који разорној логици глобализма супротстављају антиглобалистичку стратегију у пет тачака: 1) тржиште између слободе и одговорности; 2) рад као инструмент достојанства; 3) амбијент као глобална обавеза; 4) слобода и економска демократија; 5) наука за све. Посебно се залажу за спречавање конфликта, за заустављање трговине оружјем и да се чује глас и бол сиромашних. Они сеprotиве дивљој глобализацији и сматрају да треба дозволити само такав развој глобализације који има у виду правду и солидарност.

Савремени научници и истраживачи још увек стоје затечени и збуњени пред питањима глобализације. Мало је оних који су покушали да проникну у њене противречне процесе, да понуде кохерентне теоријске одговоре. Први трагови идеје о глобализацији јављају се у XIX веку. Списак аутора који су дали прилог тој идеји је подужи: од претеча из XIX века (Сен-Симона, Конта, Маркса, Игоа, Спенсера, Вебера), преко такозваних неомарксистичких теорија светског система, зависног развоја из осамдесетих година XX века (И. Волернстајна, А. Г. Франка, С. Амина, Е. Алтфатера, З. Видаковића, М. Печујлића) до савремених (Р. Робертсона, У. Бека, З. Баумана, А. Гиденса, Д. Хелда и других).

Упркос чињеници да о глобализацији постоје бројне монографске студије и готово непрегледна литература са преко 200.000

интернет станица које се баве питањем глобализације, ова тема је више позната него сазната.

Отуда, аутентична расправа о глобализацији не може се свести на излагање једног аутора, ма како оно изгледало уверљиво. Нужан је плуралитет гледишта о процесима глобализације који су уплетени с процесима модернизације, транзиције и прерасподеле светске моћи у клупко такозваних мегапроцеса и наддетерминанти светских историјских токова.

Тек, предстоји напор савремених научника и истраживача да пронађу излаз из постојеће појмовне збрке и проникну иза вишезначног и противречног значења глобализације. У том смислу, вредан је покушај Д. Хелда, Мекгрева, А. Гиденса да осветле неколико суштинских обележја, димензија глобализације: 1) *економска димензија* – интернационализација капитала, производних односа и класа, праћена монополизацијом технологије и финансијског капитала омогућила је посредством тржишне конкуренције интензивно планетарно повезивање свих момената привредног живота; 2) *друштвено институционална* – замена натуралне и аутархичне патријархално-аграрне цивилизације преовлађујућим робним односом и отвореним грађанским друштвом; 3) *инфраструктурна димензија* – све брже и свестраније структурално повезивање све већег броја друштава, капитала, робе, услуга, радне снаге и информација на велике дистанце; 4) *политичка димензија* – криза међународног правног суверенитета и унутрашње легитимности националне државе, формирање регионално-светских институција управљања, све већи утицај транснационалних и наднационалних институција, као и универзализација модела западне демократије на светској сцени; 5) *идеолошко-културна димензија* – идеологија у виду моћне планетарне индустрије свести постала је кључна полуга глобалног поретка моћи. Њој припадају масовни медији, велики део компјутерске индустрије, интернета, образовања, науке и уметности који добијају индустријски карактер и врше светску дифузију западног секуларног дискурса и културних образаца; 6) *војна и геостратешка димензија* – смена биполарне структуре униполарном структуром организоване физичке силе са тенденцијом стварања фронта неприкосновене и непоречиве војне хегемоније доминантних сила света, те нових начина легитимисања милитаризације; 7) *еколошка димензија* – светска опасност од еколошки деструктивног начина производње (исцрпљивање сировина,

загађеност, климатски поремећаји) који доводи у питање опстанак планете и цивилизације.

На свом путу ка сусрету светова, ка стварању глобалног простора, руку под руку са глобализацијом иду модернизација, транзиција и прерасподела светске моћи. Свако ко се супростави том моћном мегатоку или остане изван њега претвориће се у гето, у „болесни испљувак“ глобализма. Глобализација је противречан процес који повезује свет, али га хијерархизује и баца у дубоке поделе и поларизације. Све ужа мањина развијеног света постаје све богатија: земље Г8 чине тек 15 одсто светског становништва, али производе више од 50 одсто светске производње (22.963 : 40.700 милијарди долара) и поседују 85 одсто светског богатства. Насупрот њима, на сиромашној периферији две милијарде људи је гладно, сваки четврти становник планете живи од једног долара дневно, а од глади умире сто хиљада људи дневно. Демографски и социјални проблеми енормно расту, стање природних ресурса, воде, кисеоника, загађивања и слично, крећу се ка ризику ратног уништења човечанства и планете.

Под дејством ових противречних сила букнули су национални, верски, културни и политички конфликти. Очекивања да ће крајем хладног рата наступити детант, заокрет ка миру, разоружању и демократској интеграцији нису су се обистинила. Напротив, на делу је процес слабљења крхке глобалне демократије и јачање тенденција ка „ауторитарној светској држави“. Пред нашим очима одвија се инструментализација међународних организација (ОУН, ЕУ, ОЕБС и др.), коју спроводе глобалне елите моћи, и устоличује ауторитарни светски поредак на принципима хијерархије и доминације. Зато, с разлогом може се говорити о инвазији ауторитарног светског поретка на националне државе, разарању ембрионалних елемената мултицентрализма и аутономије. У том смислу, „ограничавање суверенитета националних држава неминован је процес и њихова снага се данас све више огледа у способности да све већи део свог суверенитета пренесу на међународне институције“ (А. Гиденс).

Глобализација као светска појава економског, технолошког, политичког и идејно-културног обједињавања света, а приори није ни добра ни лоша. Она је битно изменила слику савременог пре-дузећа, државе, региона и света. Иако је условљена објективним законитостима, она ће бити оно што људи, тј. организоване друштвено-политичке снаге направе. На прагу XXI века глобализација

је изразито амбивалентна: истовремено са отварањем нових хоризоната слободе, демократије и прогреса у свету, она је оснажила и процесе доминације, хијерархије и могућности пада у „ново варварство“.

Данас, као судбинско не јавља се питање да ли се укључити у глобализацију, него како то чинити, како јој се прилагођавати, а при том избећи њене најнеповољније ефекте и остварити, у максимално могућој мери, напредак властитог, посебно малог друштва и државе. Како се адаптирати глобалном поретку, а да то не буде проста рецепција „западног модела“, нити поништавање властитог идентитета? Но, да ли је уопште могуће истовремено презимање универзалних тековина и афирмација властитог стваралаштва, самосвојности?

Посебно је противречан положај земаља у транзицији које су се на ветрометини глобализације нашле пред дилемом: да ли ће излазећи на светски друм, кренути путем демократије, слободе и владавине права или ће се упутити ка новим диктатурама и тоталитаризму? Под дејством нових облика доминације и модела зависности, сужене су могућности аутономног демократског развојка земаља у транзицији. Милиони људи су запали у невероватну беду са трагичним економским, социјалним и еколошким последицама, са разореним традиционалним и културним вредностима. Отуда, све више је социјалних, политичких покрета и теоретичара који се, разматрајући последице глобализације у земљама полупериферије и периферије, залажу за очување одређеног степена „локализације“, што би значило очување идентитета и одлучивања о сопственој судбини.

Реално је очекивати да ће, након својеврсног „чистиштва“ у којем се данас налазе, доћи до диференцијације земаља у транзицији и њиховог укључивања у процесе глобализације по различитим моделима зависности. Веома мали број земаља транзиције ће се укључити по моделу полупериферије, док ће се већина укључити по моделу периферије. Зато, неизвесно је да ли ће њихово укључивање у процесе глобализације резултирати консолидацијом или сломом демократије, афирмацијом или негацијом људских права.

Последице глобализације на националне државе су, дакле, двојачке. С једне стране, убрзана је модернизација, либерализација економског и политичког живота, формално увођење плурализма и парламентаризма, правне државе и људских права, ослобађање

цивилног друштва и тако даље. Али, с друге стране, последице су и ограничавање суверености, структурална зависност и стварна подређеност националних држава, репресивна међународна подела рада, технолошко кметство, дужничко и еколошко ропство, надексплоатација радне снаге и природних ресурса, деформисани привредни развој, развој неразвијености и друго.

Талас демонстрација присталица антиглобализма, који последњих година заплъускује Европу, упозорава да се, након пада Берлинског зида и универзализације „западног модела“, савремени свет нашао на тачки са које се или превладавају његове иманентне границе, или он ретардира у нови тоталитаризам. Уместо мира и демократизације глобалног поретка, наступила је трка за глобалном прерасподелом моћи која је праћена новим тежњама за доминацијом и експанзијом. Стога, епохална дилема је да ли ће процес глобализма резултирати глобализацијом еманципације и демократије или тријумфом доминације и тоталитаризма?

Последњих година све су чешће кржаве демонстрације антиглобалиста широм света. Оне су јасно разголитиле тамне стране глобализације, посебно оних њених сегмената који се односе на нове моделе зависности и доминације, на економске и политичке основе глобалне моћи. Постала су јаснија и унутрашња противречја најразвијенијих земаља. То су друштва демократских институција и институционалних кулиса, друштва распета између поретка и слободе, доминације и еманципације.

Антиглобалисти су јасно упозорили да је цивилизацијска супериорност најразвијенијих земаља на челу са *Групом осам* евидентна, и да је њихова улога покретача економског, технолошког, информатичког и културног развоја, као и носилаца демократских слобода неспорна. Али, њихова непорецива постигнућа и супериорност имају другу страну медаље – одговорност за муке и зла света.

ЗАКЉУЧАК

Досадашња искуства земаља у транзицији упозорила су на бројне странпутице демократије и људских права. У недостатку неопходних друштвено-историјских претпоставки за либерално-демократску конституцију друштва, форму новоуведених демократских институција убрзо је попунила стара садржина – национализам са ауторитарним обележјима. Уосталом, добро је познато да

се либерал и демократа не постаје тако што се читају класици либерално-демократске мисли и по њиховом рецепту уводе правно-политичке институције. Трагична збивања на тлу бивше Југославије показала су да је питање демократије првенствено питање политичке културе и развијеног цивилног друштва. Реч је, дакле, о цивилизацијским достигнућима и својствима једног друштва и његових чланова. Супротно дечијој бајци о царевом оделу, овде царско одело (форма) постоји, али цара нема; у њему је још увек урођеник (нације, партије, државе).

Из тих разлога, не треба да збуњује либерално-демократска реторика која доминира у идеологији и основним правно-политичким актима земаља у транзицији, посебно на Балкану. Штавише, оне се данас узимају као парадигматичан пример раскорака (зјапа) између званичне уставноправне и политичке реторике, с једне стране, и политичке стварности, тј. актуелне праксе владања, с друге стране. Заправо, ту више није реч о раскораку, већ о суштинским супротностима, антиподима. У званичној политичкој реторици и правно-политичким актима доминирају следећи појмови и институције: грађанско друштво, грађанин, приватна својина, тржиште, аутономно цивилно друштво, људска права, политички плурализам, парламентаризам, правна држава и владавина права. Међутим, у стварности тих друштава и даље су на делу: реликти патријархалног друштва, подаништво, доминација колективитета (државе, нације) над појединцем, државно-централистичко уплитање у привреду и сферу јавности, ограничења људских права, монопол једне (или групе) партија, партијска или национална држава и слично.

Данас, очигледна је огромна дискрепанција између прокламованих циљева и стварности политичког система земаља у транзицији, чији су парадигматичан пример постјугословенске државе. Стога, битна одлика политичких система земаља у транзицији је њихов хибридни карактер, алхемијски спој либерално-демократских начела са принципима ауторитарне владавине. То се у идеолошкој оптици ових друштава изражава у немогућим појмовним мешавинама, у облику својеврсне хипокризије и цинизма.

Политичка пракса земаља у транзицији још није изашла изван оквира реалсоцијалистичког модела, без обзира на своју званичну либерално-демократску реторику. Готово сви елементи реалсоцијалистичког типа модернизације и конституције друштва препознатљиви су у стварности новоформираних посткомунис-

тичких држава. Новина је само у томе што је један колективизам (социјалистички) замењен другим, националним, који је исто као и први органског типа, са јасним тоталитарним обележјима.

Борба против апсолутизма власти, самодржавља и национализма у земљама у транзицији темељи се, пре свега, на освајању људских права, на захтеву за једном сфером слободних, равноправних и самосталних грађана коју правно обезбеђује и гарантује држава. Појам људских права овде се разумева у антиапсолутистичком контексту односа између државе и друштва, с једне, и политичке власти и појединца, с друге стране. Реч је о личним, политичким, економским и културним правима која се као таква утврђују највишим политичким и правним актима, по правилу у уставу, и који својим носиоцима – људима уопште или само грађанима – обезбеђују уживање тих права и привилегија, а свима осталима, поготову државним органима, обавезу да се уздржавају од повреда тих права и омогуће њихово несметано и пуно остварење.

Прокламовање људских права у највишим политичким и правним актима је нужан, али не и довољан услов егзистенције људских права. За њихову егзистенцију неопходно је да се та права остварују и да постоје заштитни механизми и правни инструменти за покретање ових механизма када су људска права повређена. Досадашња, за људска права обесхрабрујуће трагична збивања у земљама у транзицији (нарочито на Балкану у Источној Европи) упозоравају да је пут до тог циља – *остварење и заштита људских права* – тежак и мукотрпан. По свему судећи, тај пут неће бити лакши од пута којим су прошла западноевропска друштва од *Magna charta* 1215. године.

На другој страни, данашња „дивља“, „орвеловска глобализација“ која насиљем решава конфликте, која хуманизам и реторику људских права претвара у ратни сукоб и злочин далеко је од кред активиста за људска права: „борба за правични и брижни свет“. Напротив, она је последица противречног бића савременог света, а изражава се у тежњи да споји неспојиво: глобализацију демократије и глобализацију тоталитаризма, да помире непомирљиво; да уз бахато америчко вођство, хармонизују прокламоване циљеве који су у супротности са прагматичним потезима њихових влада и ратних лобија.

Стога, критика мита демократије и људских права као идолопоклонства веома је значајна јер је успела да осветли про-

тивречну ослобађајућу/поробљавајућу природу демократије-људских права-глобализације, да упозори на ново зло које се надноси над планетом. У противном, „ако не нађемо успешно решење проблема имаћемо грађански рат светских размера између оних који контролишу мреже технологије, финансијског капитала и информација, и свих оних индивидуа и група, нација и заједница које осећају да глобализација представља претњу њиховом идентитету“ (А. Турен).

Такозвану универзализацију људских права *vice versa* глобализацију, дакле, не смемо фетишизирати и славити, нити је осуђивати и одбацивати. Према њој се морамо односити с уважавањем њених тековина, али и критички према тамној, ауторитарној страни њеног бића. Она се може подржавати само ако се њене негативне последице на време предупредити и исправити, ако јој се даде хумани лик.

Professor Dr. Jovica Trkulja
Faculty of Law University of Belgrade

ANTINOMIES OF DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY

Summary

In this piece the author tries to lighten contradictory processes of fulfilment of democracy and human rights in modern world. The brunt is on ideologization of democracy and human rights, on critics of myths of democracy and human rights. Firstly, author indicates antinomies of democracy and human rights in transition states. Absence of necessary social and historic presumptions of liberal-democratic constitution of society led to replenishment of newly created democratic institutions with the old content – nationalism with authoritarian characteristics. The others are antinomies of globalization of democracy and human rights because interests of the most powerful states as well as geo-strategic aims of international factors are hidden behind seducing rethoric and divinisation of democracy and human rights. Human rights at the beginning of the 21st century are between bright future and harsh surprises of the past. Therefore critics of the myth of democracy and human rights is very important. It can explain contradictory liberating/ alienating nature of democracy, human rights and globalization.

Key words: *Democracy; Human rights; States in transition; Globalization; Ideologization; Antinomies.*